

Jerzy Smulski

"Bibliografia teorii literatury :
1984-1990 : prace polskie,
tłumaczone na język polski i
recenzowane w polskich
czasopismach" wyboru dokonała i
opracowała Jadwiga Andrzejewska,
Gdańsk 1994 : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 86/4, 200-211

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dobrzyńską zajmują nie tylko takie, dość elementarne przypadki; interesuje ją zwłaszcza mechanizm, który określa mianem „rozbrajania” metafory: „»Rozbrojenie«, a więc unieszkodliwienie metafory polegać musi na zmianie jej wartości aksjologicznej: jeśli dana metafora ukazuje określone zjawisko w sposób pozytywny, trzeba spowodować, żeby naświetlone ono zostało negatywnie, i *vice versa* — żeby zjawisko ujęte negatywnie ukazało swe pozytywy” (s. 145). Do świetnych przykładów, jakimi barwi swoje wywody autorka, dorzuciłbym zdanie premiera Józefa Oleksego, replikującego na ocenę, z jaką spotkał się u prezydenta jego zamiar wyjazdu na rocznicowe uroczystości do Moskwy („Przecież to jest Targowica!”) — „Niektórym myli się Targowica z targowiskiem”. Jak powszechnie wiadomo, walka na metafory jest dziś jedną z popularniejszych metod prowadzenia „wojny na górze”.

Czy konstrukcję metaforyczną można przenieść do mowy zależnej? Jak wygląda ten problem, kiedy ujmie się go szerszej, biorąc pod uwagę nie tylko dysputy polityków? Co się dzieje, gdy referujący cudzą wypowiedź natrafia w niej na konstrukcję przenośną? Zdanie o energicznej sąsiadce okazywało się semantycznie niewrażliwe na procedurę relacjonowania. Sugerowany przez nie sens — przypomnijmy — mieścił się w kategorii „implikacji konwencjonalnych”. Tam gdzie ma się do czynienia z „implikacjami konwersacyjnymi” (a więc w konstrukcjach zawierających metafory aktualne), schemat mowy zależnej ujawnia pewną restrykcyjność. Pozwala on mianowicie na odwzorowanie tego, co zostało powiedziane (tzn. tych składników znaczeniowych, które zdeterminowane są przez reguły kodowe) lub zasugerowane drogą „implikacji konwencjonalnych”. Metafora aktualna, której sens podlega unormowaniu pragmatycznemu, może zostać adekwatnie przełożona na *oratio obliqua* jedynie przez dołączenie niezbędnych informacji o kontekście, uzasadniającym taką a nie inną jej interpretację.

Studia Dobrzyńskiej pokazujące pragmatyczność metafory uczulają zarazem na pragmatyczny aspekt innych zjawisk językowych. Należy do nich m.in. konstrukcja *oratio obliqua*, rozpatrywana tradycyjnie w wąskich kategoriach gramatyki (składni). *Mówiąc przenośnie...* jest książką, która nie tylko prezentuje konsekwentną i oryginalną teorię metafory, ale która przynosi również szersze spojrzenie — na całość problematyki językowego porozumiewania się. Przeczyta ją z pożytkiem każdy, kto tak czy inaczej z problematyką tą wchodzi w kontakt.

Wojciech Tomasiak

BIBLIOGRAFIA TEORII LITERATURY. 1984–1990. PRACE POLSKIE, TŁUMACZONE NA JĘZYK POLSKI I RECENZOWANE W POLSKICH CZASOPISMACH. Wyboru dokonała i opracowała Jadwiga Andrzejewska. (Recenzent: Erazm Kuźma). Gdańsk 1994. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ss. 275.

Wydana w 1988 r. *Bibliografia teorii literatury 1900–1983*, opracowana przez Jadwigę Andrzejewską¹, była pierwszą tego rodzaju polską publikacją. Została ona przyjęta przez środowisko polonistyczne z zainteresowaniem (czego nie odzwierciedla liczba recenzji, ogłoszone zostało bowiem tylko jedno omówienie — w „Pamiętniku Literackim”) i wkrótce stała się książką podręczną dla historyków literatury i studentów polonistyki. Praca Andrzejewskiej, choć korzystanie z niej w żadnym wypadku nie

¹ *Bibliografia teorii literatury. 1900–1983. Prace polskie, tłumaczone na język polski i recenzowane w polskich czasopismach*. Wyboru dokonała i opracowała J. Andrzejewska. Cz. 1–2. Gdańsk 1988. Książka ta stanowi zmienioną i wydatnie rozszerzoną wersję pracy: *Teoria literatury. Zagadnienia wybrane. Bibliografia*. Wyboru dokonała i opracowała J. Andrzejewska. Gdańsk 1981.

mogło zastąpić systematycznej kwerendy, koniecznej w trakcie szczegółowych studiów nad jakimś zagadnieniem, dawała ogólną orientację w literaturze przedmiotu. Opracowanie to nie było jednak wolne od błędów i usterek, które zasygnalizowała Dorota Gust w już wspomnianej recenzji² (do jej opinii powrócimy jeszcze w poniższych uwagach).

Andrzejewska zdecydowała się na kontynuowanie swej pracy; w efekcie otrzymaliśmy bibliograficzne kompendium obejmujące lata 1984–1990. Podobnie jak w części poprzedniej, autorka przyjęła układ systematyczny; wyodrębniła 12 działów (a w większości z nich również hasła szczegółowe). Warto pokusić się o porównanie struktury obecnie wydanej pracy z pozycją opublikowaną w 1988 roku. Układ działów jest w recenzowanej książce następujący: *Teoria literatury. Opracowania ogólne, Socjologia literatury. Komunikacja literacka i dialogowość, Metodologia badań literackich, Teoria procesu historycznoliterackiego, Niektóre kategorie estetyczne, Filozofia dzieła literackiego, Główne elementy struktury dzieła literackiego i jego kompozycja, Stylistyka, Wersologia, Zagadnienia przekładu, Folklor, Genologia*.

W stosunku do konstrukcji zaproponowanej w części poprzedniej dostrzegamy dwie różnice. Tytuł działu 2 – obecnie: *Socjologia literatury. Komunikacja literacka i dialogowość* – przedtem brzmiał: *Komunikacja literacka. Socjologia literatury. Semiotyka literacka*. Dorota Gust zakwestionowała zasadność włączenia semiotyki literatury do tego działu (rzecz sprowadzała się do odnotowania w nim prac badaczy reprezentujących orientację strukturalno-semiotyczną). W miejsce semiotyki pojawiła się kategoria dialogowości. Modyfikacja ta daje się uzasadnić faktem, iż dialogowość pojmuje Andrzejewska tak, jak rozumiał ją Bachtin (odnotowuje liczne prace dotyczące poglądów tego uczonego; poz. 173, 175, 196, 207, 209); tak potraktowana dialogowość łączy się z pojęciem komunikacji literackiej.

Druga różnica polega na zmianie tytułu działu 6 – uprzednio: *Ogólna teoria dzieła literackiego*, obecnie: *Filozofia dzieła literackiego*. Podtytuł pozostał jednak niemal taki sam, więc poprawka ta nie wpłynęła na zawartość działu.

Większa liczba modyfikacji dotyczy wyrazów hasłowych w obrębie działów. Ich wprowadzenie należy wiązać tak z propozycjami zawartymi w recenzji Doroty Gust, jak – przede wszystkim – z chęcią dostosowania układu bibliografii do obecnej sytuacji w badaniach literackich (chodzi o uwzględnienie kategorii pojęciowych, które pojawiły się w ostatnich kilkunastu latach).

Bez zmian pozostała konstrukcja działu 1 (*Teoria literatury. Opracowania ogólne*); w jednolitym ciągu alfabetycznym autorka wymienia 140 pozycji. Tymczasem zasadne byłoby wyodrębnienie takich podziałów (tak najczęściej czyni się w bibliografiach załącznikowych, którymi opatrzone są różnego rodzaju kompendia teoretycznoliterackie), jak *Słowniki i encyklopedie literackie* oraz *Podręczniki teorii literatury*.

Uzupełniony został zestaw haseł w dziale 3 (*Metodologia badań literackich*). Pojawiły się: *Dekonstrukcjonizm i Hermeneutyka*, zniknęło hasło: *Metody matematyczne i statystyczne* (czyżby ta zmiana świadczyła o odwróceniu od metod matematycznych we współczesnym literaturoznawstwie?). Dziwić może odnotowanie prac dotyczących mitu pod hasłem *Metody psychologiczne* (podobnie uczyniła Andrzejewska w poprzedniej części bibliografii; zabieg ten negatywnie oceniła Dorota Gust³). Czy nie byłoby bardziej zasadne wprowadzenie kategorii *Metody mitograficzne*? Pojęcie to zyskało wszak prawo obywatelstwa w metajęzyku współczesnej nauki o literaturze⁴.

Wątpliwości budzi też zawartość kolejnego działu (*Teoria procesu historycznoliterackiego*). Należałoby oczekiwać, iż odnotowane w nim zostaną prace dotyczące

² D. Gust, rec.: *Bibliografia teorii literatury 1900–1993*. „Pamiętnik Literacki” 1991, z. 4.

³ *Ibidem*, s. 255.

⁴ Zob. E. Sarnowska-Temeriusz: *Problemy krytyki mitograficznej*. W zbiorze: *Dramat i teatr. Konferencja teoretycznoliteracka w Świętej Katarzynie*. Wrocław 1967; *Mitograficzne orientacje w badaniach literackich*. W zbiorze: *Słownik literatury polskiej XX wieku*. Wrocław 1992.

teoretycznej problematyki poszczególnych jednostek procesu historycznoliterackiego, których wyliczenie zawiera podtytuł działu (chodzi m.in. o takie kategorie, jak okres literacki, prąd literacki, grupa literacka). Tymczasem dział ten cechuje swoista „workowatość”, a zarejestrowane w nim prace dotyczą najczęściej konkretnych zjawisk, mają więc charakter nie teoretyczny, lecz historyczny. Dodajmy, że chodzi w dodatku o prace o różnym stopniu ogólności, co prowadzi niekiedy do zabawnych efektów, gdy autorka obok fundamentalnych syntez historycznoliterackich (*Literatura baroku* Hernasa, *Literatura Dwudziestolecia* Kwiatkowskiego) rejestruje przyczynkarskie artykuły (*Rozwój poezji w Szczecinie* Grabowskiego).

Warto przy tej okazji zastanowić się nad miejscem prac historycznoliterackich w bibliografii teoretycznoliterackiej. Tak w tym dziale, jak i w innych spostrzegamy sporą liczbę notat rejestrujących prace z zakresu historii literatury. Niekiedy ich odnotowanie wydaje się nieuzasadnione, najczęściej – jest słuszne. Granica między teorią a historią literatury, łatwa do wytyczenia w regulujących definicjach, bywa płynna, gdy stykamy się z konkretnymi publikacjami, a monografia, której tytuł sugeruje, iż rzecz dotyczy problematyki historycznoliterackiej, przynosi niekiedy ważne obserwacje teoretyczne. Dlatego zarejestrowania tego rodzaju prac nie traktujemy jako usterki. Ba, niekiedy pretensję należy mieć o to, iż pewnych prac – z pozoru historycznoliterackich – autorka nie notuje. Przykładem może być książka Andrzeja Stanisława Kowalczyka *Kryzys świadomości europejskiej w eseistyce polskiej lat 1945–1977* (Vincenz – Stempowski – Miłosz) (Warszawa 1990), której rozdział 1 (*W kręgu poetyki esaju*) zawiera wiele interesujących spostrzeżeń natury teoretycznej; praca winna więc zostać odnotowana pod hasłem *Esej*. Sygnalizowana tu kwestia jest – dodajmy – problemem, przed którym stanie każdy autor bibliografii teorii literatury.

Modyfikacje wprowadziła autorka do zestawu haseł w dziale 5 (*Niektóre kategorie estetyczne*); zniknął *Liryzm*, pojawiły się natomiast: *Mimetyczność*, *Mityczność* i *Paradoksalność*. Dodajmy, że wątpliwości budzi uwzględnienie w tym dziale jako wyrazów hasłowych, nazw prądów literackich (*Realizm*, *Naturalizm*, *Surrealizm*) oraz kategorii opisu dzieła literackiego (*Fikcyjność*).

Główne elementy struktury dzieła literackiego i jego kompozycja – tak Andrzejewska zatytułowała kolejny dział i wprowadziła doń ponad 20 wyrazów hasłowych. Nie wszystkie z jej propozycji wydają się jednak zasadne. Przeciw włączeniu hasła *Tekst* do tego działu wypowiedziała się już Dorota Gust (i jej opinię chcielibyśmy tu podtrzymać); tekst – pisała – „nie jest »elementem«, ale obserwowaną w określonym planie całością”⁵. Skoro już mowa o hasle *Tekst*: niełatwo znaleźć odpowiedź na pytanie, czemu zbiór studiów *Teoria tekstu* (poz. 728; s. 87) zarejestrowany został w dziale *Filozofia dzieła literackiego* (choć inny zbiór, *Tekst w kontekście* <poz. 964; s. 105> odnajdujemy – i słusznie – pod hasłem *Tekst*). „Elementem” nie jest też „Czysta Forma”; stanowi ona kategorię zaproponowaną przez Witkiewicza i jest integralnym składnikiem jego systemu estetycznego, nie zaś częścią konstrukcyjną dzieła literackiego (zupełnie niezrozumiałe jest wymienienie pod tym hasłem także rozdziału książki Hutnikiewicza *Od czystej formy do literatury faktu*, dotyczącego teorii „poezji czystej” Henri Bremonda <poz. 756; s. 89>). Jako części konstrukcyjne (elementy) nie dają się określić także takie kategorie wymienione przez Andrzejewską, jak „dzieło otwarte”, „intertekstualność” czy „topos” (dodajmy, skoro już mowa o tej ostatniej kategorii, że w dziale 7 pojawia się osobliwe hasło odsyłaczowe: *Przemilczenie* patrz *Topos*; jaki związek miałby łączyć te dwa pojęcia?).

Większym zmianom nie uległ zestaw haseł w dziale 8 (*Stylistyka*); pojawiły się tu kategorie nowe („Analiza retoryczna tekstu”, „Frazeologia”), zniknęło natomiast hasło *Hermeneutyka. Interpretacja* (przypomnimy, że pojęcie „hermeneutyka” autorka wpro-

⁵ Gust, *op. cit.*, s. 257.

wadziła – słusznie – do działu *Metodologia badań literackich*). Pozostało jednak hasło *Interpretacja*, co nie wydaje się uzasadnione. Dorota Gust w przywoływanej recenzji zwróciła uwagę na fakt, że „interpretacja jako postępowanie odbiorcze w zetknięciu z dziełem literackim wykracza znacznie poza ustalenia stylistyki”⁶. Dodajmy, że prace wymienione przez Andrzejewską pod tym hasłem (poz. 1060–1074; s. 112–113) bynajmniej nie dotyczą stylistyki (są tu zarejestrowane np. artykuły: T. Walas *Interpretacja jako wartość*, E. Kuźmy *Spór o wartość i zasadność interpretacji*).

Tak przedstawia się układ bibliografii. Mimo sformułowanych powyżej zastrzeżeń trzeba przyznać, że w porównaniu z częścią poprzednią praca zyskała nieco na klarowności.

Oprócz modyfikacji układu wskazać warto jeszcze jedną istotną zmianę; Andrzejewska odnotowała w swej bibliografii publikowane w polskich czasopismach recenzje zarówno prac napisanych po polsku (czy – przetłumaczonych na ten język), jak i książek ogłoszonych w innych językach. Przypomnijmy, że we wstępie do poprzedniej części autorka sygnalizowała, że – spośród prac obcojęzycznych – jej bibliografia rejestruje tylko te, które zostały recenzowane w polskich czasopismach naukowych, nie ewidencjonowała jednak tych recenzji. W obecnie omawianej pracy odnajdujemy nie tylko recenzje publikacji obcojęzycznych, ale i książek ogłoszonych po polsku, co znacznie zwiększa użyteczność *Bibliografii teorii literatury 1984–1990*, zwalnia bowiem czytelnika zainteresowanego recenzjami od obowiązku sięgania do „Bibliografii Zawartości Czasopism” (nie wspominał o „Polskiej Bibliografii Literackiej”, zważywszy na opóźnienie, z jakim się ukazuje).

Powyższe uwagi mają charakter ogólny. Dalszą część naszych wywodów chcemy poświęcić problematyce szczegółowej, nasze zaś spostrzeżenia skoncentrują się wokół trzech kwestii; po pierwsze, niekonsekwencji w metodzie opracowania; po drugie, uzupełnień; po trzecie, błędów i pomyłek.

Zacznijmy od niekonsekwencji. Jedną z nich wiąże się ze złożoną we wstępie deklaracją, iż zawartość tomów zbiorowych „rozpisana” zostanie na poszczególne artykuły. Niestety, odnajdujemy w recenzowanej bibliografii wiele niczym nie usprawiedliwionych odstępstw od tej reguły. Oto kilka wymownych przykładów. Aż dwukrotnie – w dziale *Teoria literatury. Opracowania ogólne* (poz. 117; s. 37) i w dziale *Stylistyka* pod hasłem *Semantyka i metaforyka* (poz. 1119; s. 116) – rejestruje autorka tom zbiorowy *Studia o tropach* (t. 1). Próżno jednak szukać pod hasłem *Frazeologia* artykułu Anny Pajdzińskiej *Wodziec na pokuszenie wieloznaczności. Frazeologizmy we współczesnej poezji*, pomieszczonego właśnie w *Studiach o tropach*. W dziale *Metodologia badań literackich* (hasło: *Metody strukturalno-semiotyczne*) odnajdujemy notatę dotyczącą tomu zbiorowego *Konotacja* (poz. 370; s. 57), ale zawartego w nim artykułu Teresy Dobrzyńskiej *Uwarunkowania kulturowe metafory* Andrzejewska nie zarejestrowała w dziale *Stylistyka* pod hasłem *Semantyka i metaforyka*. Przykłady można by mnożyć. Jeden z nich wydaje się szczególnie bulwersujący, bo w oczywisty sposób wprowadza w błąd użytkownika recenzowanej książki. Artykuł Michała Głowińskiego *Od metod zewnętrznych i metod wewnętrznych do komunikacji literackiej* istnieje – według bibliografii Andrzejewskiej – jedynie w wersji francuskojęzycznej (poz. 327; s. 54), autorka nie rozpisała bowiem zawartości tomu zbiorowego *Interpretacja dzieła* (poz. 1061; s. 112), w której ukazał się jego polski pierwodruk.

Andrzejewska milczy we wstępie na temat innej kwestii; chodzi o rozpisywanie zawartości książki, która jest zbiorem studiów autorstwa tej samej osoby. Lektura bibliografii wskazuje, iż brak tu konsekwencji. Praca Hutnikiewicza *Od czystej formy do literatury faktu* zarejestrowana została w dziale *Teoria procesu historycznoliterackiego* (poz. 442; s. 63), ale poszczególne jej rozdziały odnotowane zostały następnie pod takimi hasłami, jak *Realizm*, *Surrealizm*, „Czysta forma”, *Poezja*. Czemu wobec tego tylko

⁶ *Ibidem*, s. 256.

raz – w dziele *Filozofia dzieła literackiego* (poz. 708; s. 85–86) – pojawia się opis bibliograficzny książki Markiewicza *Wymiary dzieła literackiego?* Wszak zawarte w niej studia, przynoszące całościowe omówienie poszczególnych kategorii morfologicznych dzieła literackiego, winny zostać zarejestrowane również pod takimi hasłami, jak *Odbiór. Odbiorca, Narrator. Narracja, Czas, Przestrzeń* itp. Tego rodzaju pytania można by mnożyć.

Kwestia kolejna dotyczy odnotowywania przedruków. We wstępie nie ma o tym mowy, lektura *Bibliografii teorii literatury 1984–1990* wskazuje zaś, że brak tu reguły. W wypadku artykułu Bogdana Owczarka *Literatura i komunikacja* (poz. 335; s. 54) odnotowany został zarówno pierwodruk w „Przeglądzie Humanistycznym”, jak i przedruk w tomie zbiorowym *Poszukiwania teoretycznoliterackie*. Jest to jednak raczej wyjątek niż norma. W wypadku np. artykułu Anny Martuszeńskiej *pozytywistyczna mowa ezopowa w kontekście literackich kategorii dotyczących milczenia i przemilczenia* (z nad wyraz tajemniczych powodów odnotowanego pod hasłem *Topos*, poz. 977; s. 106) wskazuje się tylko na pierwodruk w „Pamiętniku Literackim”, a przecież został on przedrukowany w tomie zbiorowym *Z domu niewoli* (Wrocław 1988). Wydaje się, iż regułą winno być podawanie także bibliograficznego adresu przedruku; ułatwiłoby to użytkownikom (zwłaszcza studentom, a przecież ich właśnie – jako adresatów swej książki – wskazuje Andrzejewska we wstępie do części poprzedniej) dotarcie do poszukiwanego tekstu.

Niekonsekwencja trzecia związana jest z funkcją indeksów. Autorka zestawiła dwa indeksy. Pierwszy z nich określony został jako indeks autorów, recenzentów i tłumaczy, drugi – jako przedmiotowy. Niezrozumiałe jest pojawienie się w pierwszym z indeksów nazwisk badaczy czy pisarzy, których dotyczą rejestrowane opracowania. Odnajdujemy np. w owym indeksie nazwisko Tadeusza Peipera i liczbę odsyłającą do poz. 456, gdzie odnotowany został artykuł o Peiperze (T. Kłak, *Peiper i jego odbiorcy*), podobnie przy nazwisku Michaiła Bachtina odnajdujemy liczbę odsyłającą do poz. 209; znów chodzi o artykuł dotyczący Bachtina (B. Żyłko, *Polska recepcja Bachtina*). Dlaczego więc przy nazwisku Jurija Tynianowa nie odnajdujemy liczby 1303, odsyłającej do artykułu Bogusława Żyłki *Propozycje genologiczne Jurija Tynianowa?* Można by zadać wiele tego rodzaju pytań. Od autorki należało oczekiwać jednoznacznego rozstrzygnięcia: czy indeks osobowy jest indeksem wyłącznie podmiotowym, czy również przedmiotowym. Niestety, brak konsekwencji znów negatywnie wpłynął na użyteczność recenzowanej bibliografii.

Przejdźmy do drugiej z uprzednio sygnalizowanych kwestii; wydaje się, iż w omawianej pracy należałoby dokonać następujących uzupełnień:

Dział 1. *Teoria literatury. Opracowania ogólne:*

M. Kaczmarkowski, *Statożytna retoryka – poprzedniczka lingwistyki tekstu*. „Roczniki Humanistyczne” 1988, z. 3, s. 13–28. – H. Podbielski, *Założenia „Poetyki” Arystotelesa*. Jw., s. 165–176. – E. Wolicka: *Mimetyka – noetyka – retoryka. W kręgu Platonskiej wizji początków języka i sztuki wymowy*. „Studia Semiotyczne” t. 14–15 (1986), s. 57–81; *Mit – obraz – alegoria. W kręgu Platonskiej hermeneutyki mitów*. Jw., s. 83–103.

Dział 2. *Socjologia literatury. Komunikacja literacka i dialogowość:*

B. Owczarek, *Wprowadzenie do socjologii literatury współczesnej*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych, seria 7: Literaturoznawstwo, folklorystyka, problematyka historyczna*. Warszawa 1988, s. 231–240. – T. Pyzik, *Rzut oka na socjologię dramatu w Stanach Zjednoczonych*. „Kwartalnik Neofilologiczny” 1987, z. 4, s. 451–466. – A. Warmiński, *Dialogowość u Bachtina jako kategoria hermeneutyczna*. W zbiorze: *Nauka o pięknie. Rozprawy z pogranicza estetyki, aksjologii ogólnej i antropologii filozoficznej*. Kraków 1990, s. 123–131. – B. Żyłko, *Recepcja idei Bachtina w literaturoznawstwie radzieckim (lata 1929–1983)*. „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, *Filologia Rosyjska*, z. 15 (1986), s. 87–109.

Dział 3. *Metodologia badań literackich:*

Opracowania ogólne: E. Czaplewicz, *Najnowsze kierunki w teorii literatury (rosyjskiej i polskiej)*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 367–376. — D. Ulicka, *Orientacje neoidealistyczne w literaturoznawstwie polskim okresu dwudziestolecia międzywojennego*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, *Prace Historycznoliterackie*, z. 63 (1987), s. 119–143. — J. Zychowicz, *Idee neoplatoniskie w tradycjach badawczych dwudziestowiecznej myśli o literaturze*. „Przegląd Humanistyczny” 1987, nr 10, s. 41–60.

Dekonstrukcjonizm: W. Skalmowski, *Dekonstrukcjonizm literacki jako „nowomowa”*. „Teksty Drugie” 1990, nr 2, s. 7–17. — T. Sławek, *Vita femina. Dekonstrukcja jako styl krytyki*. W zbiorze: *Interpretacje i style krytyki*. Katowice 1988, s. 141–170.

Fenomenologia: B. Kotowa, *Wartościowanie jako pozapoznawczy składnik badań nad sztuką — ujęcie Romana Ingardena*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, *Prace Historycznoliterackie*, z. 72 (1990), s. 21–36. — D. Siwicka, *Pojęcie tonu w pracach Romana Ingardena*. Jw., s. 37–47. — D. Ulicka, *Konteksty Ingardenowskiej filozofii literatury*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 315–330.

Hermeneutyka: K. Rosner, „Teoria interpretacji” Paula Ricoeura wobec dwu tradycji semiotyki. W zbiorze: *Eseje o pięknie. Problemy estetyki i teorii sztuki*. Warszawa 1988, s. 237–255. — L. Sosnowski, *Status wartości estetycznych w hermeneutyce Paula Ricoeura*. W zbiorze: *Nauka o pięknie*, s. 31–41.

Metody psychologiczne: Cz. Dziekanowski, *Proza „życia w śmierci”*. Psychoanaliza twórczości powieściowej Wiesława Myśliwskiego. Białystok 1990, ss. 418. — W. Grajewski, *Freud i literatura (wprowadzenie do tematu)*. W zbiorze: *Psychoanaliza, psychologia analityczna. Interpretacje — kontynuacje — widzenia*. Warszawa 1985, s. 49–52. — P. Mróz, *Egzystencjalna wersja krytyki psychoanalitycznej*. W zbiorze: *Nauka o pięknie*, s. 113–121. — R. Pawlukiewicz, *Psychologiczne ujęcie problematyki badawczej w polskiej nauce o literaturze do roku 1939*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, *Prace Historycznoliterackie*, z. 63 (1987), s. 75–96.

Metody socjologiczne: R. Fowler, *Literature as Social Discourse. The Practice of Linguistic Criticism*. London 1981. Rec.: W. Tomasiak, „Ruch Literacki” 1987, nr 6, s. 487–492.

Metody strukturalno-semiotyczne: S. Dąbrowski, *W sprawie Lotmanowskiej interpretacji opozycji: romantyzm literacki — realizm literacki. Z uwag do artykułu Jurija M. Lotmana o znaczeniach we wtórnych systemach modelujących*. „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, *Filologia Rosyjska*, z. 15 (1986), s. 17–25. — W. Rulewicz, *Superstrukturalizm*. „Przegląd Humanistyczny” 1989, nr 12, s. 63–81.

Dział 4. *Teoria procesu historycznoliterackiego:*

T. Kłak, *Żagary. Problematyka grupy literackiej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, *Prace Historycznoliterackie*, z. 61 (1987), s. 31–54. — B. Kozera, *Polska literatura katolicka (uwarunkowania, przedstawiciele)*. „Zeszyty Naukowe”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, *Nauki Społeczno-polityczne*, z. 2 (1988), s. 35–45.

Dział 5. *Kategorie estetyczne:*

Fikcyjność: K. Stępnik, *Kilka myśli o fikcji*. W zbiorze: *Studia z literatury polskiej i obcej*. Lublin 1988, s. 37–46. — K. L. Walton, *Uznanie fikcji. Zawieszenie niewiary czy udawanie wiary?* Przełożył P. Mróz. W zbiorze: *Estetyka w świecie. Wybór tekstów*, [t. 1]. Kraków 1985, s. 217–241.

Ironia: W. Szturc, *Ironia romantyczna — wyznawcy i przeciwnicy*. „Przegląd Humanistyczny” 1990, nr 3, s. 95–113. — M. Żmigrodzka, *Etos ironii romantycznej po polsku*. W zbiorze: *Problemy wiedzy o kulturze. Prace dedykowane Stefanowi Żółkiewskiemu*. Wrocław 1986, s. 521–534.

Komizm: T. Podgórska, *Z dziejów komizmu w Polsce w dobie średniowiecza i renesansu*. „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, Prace Historycznoliterackie, z. 14 (1987), s. 17–27.

Mimetyczność: K. Kłosiński, *Mimesis w chłopskich powieściach Elizy Orzeszkowej*. Katowice 1990, ss. 192. — Z. Mitosek: *Antropologia mimesis*. „Kultura i Społeczeństwo” 1985, nr 2, s. 23–39; *Poezja i mimesis*. W zbiorze: *Reinterpretacje klasyki*. Kraków 1990, s. 61–70. — S. Morawski, *Rzecz o mimetyzmie*. „Studia Filozoficzne” 1989, nr 5, s. 19–42.

Mityczność: I. G. Barbour, *Symbole i mity*. W: *Mity, modele, paradygmaty. Studium z pogranicza nauk przyrodniczych i religii*. Przełożył M. Krośniak. Kraków 1984, s. 19–40. — E. Wolicka, *Mit — symbol rozwinięty. W kręgu Platońskiej hermeneutyki mitów*. Lublin 1989, ss. 99.

Paradoksalność: J. Speina, *Motywacyjna funkcja paradoksu w polskiej powieści psychologicznej okresu międzywojennego*. W zbiorze: *Modele świata i człowieka. Szkice o powieści współczesnej*. Lublin 1985, s. 32–55 (artykuł ten odnotowany został wprawdzie jako poz. 2005 pod hasłem *Powieść psychologiczna*, ale winien zostać zarejestrowany również pod hasłem *Paradoksalność*).

Realizm: K. Wilkoszewska, *W poszukiwaniu źródeł realizmu*. Kraków 1986, ss. 60.

Symboliczność: I. G. Barbour, *Symbole i mity*. W: *Mity, modele, paradygmaty*, s. 19–40. — I. Sikora: *Młodopolska florystyka poetycka. Symbolika róży*. „Ruch Literacki” 1984, nr 3, s. 35–46; *Symbolika kwiatów w poezji Młodej Polski*. Szczecin 1987, ss. 134.

Tragizm: E. Kalembe-Kasprzak, *Koncepcje tragizmu w recenzji teatralnej połowy lat pięćdziesiątych*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski. Szkice z dziejów pojęć i terminów krytycznoteatralnych*. Katowice 1988, s. 95–106. — Ph. Minguet, *Poetyczność a tragiczność*. Przełożyły B. Szymańska, A. Śpiewak. W zbiorze: *Estetyka w świecie*, [t. 1], s. 151–161. — K. Wilkoszewska, *Tragizm i tragedia — reinterpretacje*. W zbiorze: *Reinterpretacje klasyki*, s. 199–214.

Dział 6. Filozofia dzieła literackiego:

M. H. Mitias, *Ontologiczny status dzieła literackiego*. Przełożyła I. B. Lee. W zbiorze: *Estetyka w świecie*, [t. 1], s. 65–78. — M. R. Mayenowa, *O usprawiedliwianiu ocen w literaturoznawstwie*. W zbiorze: *Społeczeństwo. Kultura. Osobowość*. Warszawa 1990, s. 319–331. — D. Ulicka: *Konteksty Ingardenowskiej filozofii literatury*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 315–330; *Mimetyczne — konwencjonalne — arbitralne (nie dostrzeżony wątek Ingardenowskiej filozofii literatury)*. W zbiorze: *Reinterpretacje klasyki*, s. 134–144.

Dział 7. Główne elementy struktury dzieła literackiego i jego kompozycja:

Czas: J. Tambor, *Wyznaczniki czasu przedstawionego we współczesnych polskich opowiadaniach fantastyczno-naukowych*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 5 (1987), s. 53–62.

Czysta forma: E. Wąchocka, *Czysta forma jako kategoria krytycznoestetyczna*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 81–93.

Dialog: M. Piechota, „Dialog” i „monolog” jako terminy krytyczne na tle rozwoju obu pojęć i gatunków w wieku XIX. *Rekonesans*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 25–40.

Intertekstualność: W. Rulewicz, *Intertextuality, Competence, Reader*. „Kwartalnik Neofilologiczny” 1987, z. 2, s. 229–241.

Kompozycja: J. Misiewicz, *O świecie przedstawionym w dziele sztuki*. W zbiorze: *Studia z literatury polskiej i obcej*, s. 47–55.

Monolog: M. Piechota, „Dialog” i „monolog” jako terminy krytyczne na tle rozwoju obu pojęć i gatunków w wieku XIX. *Rekonesans*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 25–40. — B. Witoszowa: *O dwu rodzajach monologu w polskiej prozie współczesnej. Zagadnienia struktury językowej tekstu*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 7 (1990),

s. 7–30; *Rola powtórzeń w tekście literackim stylizowanym na tekst mówiony (na przykładzie monologu wypowiedzianego)*. W: jw., t. 3 (1985), s. 95–109; *Relacje nadawczo-odbiorcze w monologu wypowiedzianym – tekście literackim stylizowanym na komunikat ustny*. W zbiorze: *Tekst ustny – texte oral. Struktura i pragmatyka – problematyka systematyki – ustność w literaturze*. Wrocław 1989, s. 193–212.

Motto: Z. Barański, *Rola motto w rosyjskiej prozie realistycznej XIX w.* W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 15–26.

Narrator. Narracja: Do poz.: K. Jakowska, *Powrót autora [...] dodać*: Rec.: I. Skwarek. „Ruch Literacki” 1984, z. 1/2, s. 131–133.

Odbiorca. Odbiór: K. Bartoszyński, *Odbiór a konwencje literackie. (Kilka myśli schematyzujących)*. W zbiorze: *Teoretycznoliterackie tematy i problemy*. Wrocław 1986, s. 45–52 (artykuł ten odnotowała autorka jedynie w dziale *Socjologia literatury. Komunikacja literacka i dialogowość*, poz. 141, s. 40). — M. Błażejowski, *Adresat i antyadresat w twórczości Stanisławy Fleszarowej-Muskat*. „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, *Prace Historycznoliterackie*, z. 14 (1987), s. 133–148. — W. Mucha, *Kategoria odbiorcy tekstu artystycznego w pracach literaturoznawców radzieckich*. W zbiorze: *Tekst – (czytelnik) – margines*. Katowice 1988, s. 41–70. — J. Szocki, *Odbiór i odbiorcy literatury w czasach króla Stanisława Augusta*. „Ruch Literacki” 1987, nr 6, s. 431–448.

Podmiot mówiący: B. Truchlińska, *Problem podmiotu w naukach o literaturze*. W zbiorze: *Struktura podmiotu*. Lublin 1988, s. 21–45.

Postać literacka: E. Polaszek, *Sztuka postaciowania w romansie greckim*. Kraków 1984, ss. 161.

Przestrzeń: Do poz.: S. Chwin, *Romantyczna przestrzeń wyobraźni [...] dodać*: Rec.: D. Sosnowska. „Teksty Drugie” 1990, nr 5/6, s. 111–116. — R. Piętkowa, *Pojęcie przestrzeni. Zarys problematyki*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 3 (1985), s. 66–91. — H. Rayss, *Przestrzeń w dramatach Tadeusza Różewicza*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sect. FF, vol. 4 (1986, wyd.: 1989), s. 267–298.

Tekst: Teoria tekstu. Zbiór studiów. Wrocław 1986, ss. 148.

Topos: J. Kotarska, *Topos „Theatrum mundi” w poezji przelomu XVI i XVII wieku*. W zbiorze: *Przełom wieków XVI i XVII w literaturze i kulturze polskiej*. Wrocław 1984, s. 145–169. — I. Maciejewska, *Topika niepodległościowa polskiej literatury początków wieku dwudziestego*. W zbiorze: *Dziedzictwo romantyczne w literaturze pozytywizmu i Młodej Polski*. Lublin 1988, s. 123–170.

Tytuł: S. Gajda, *O tytułach tekstów. (Wprowadzenie do problematyki)*. „Zeszyty Naukowe”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, *Filologia Polska*, z. 24 (1985), s. 141–148. — A. Szala, *Ewolucja tytułów powieściowych w literaturze angielskiej*. W zbiorze: *Studia z literatury polskiej i obcej*, s. 285–296.

Dział 8. Stylistyka:

Analiza stylistyczna tekstu: M. Balowski, *Analiza językowa wybranych pól semantycznych poezji, prozy i dramatu Krzysztofa Kamila Baczyńskiego*. „Zeszyty Naukowe”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, *Filologia Polska*, z. 24 (1985), s. 149–156. — S. Dubisz, *Dialektologia i stylistyka w badaniu tekstu utworu literackiego*. „Acta Universitatis Lodzensis”, *Folia Linguistica*, z. 12 (1986), s. 93–106.

Frazeologia: A. Pajdzińska, *Wodźca na pokuszenie wieloznaczności. Frazeologizmy we współczesnej poezji*. W zbiorze: *Studia o tropach*, t. 1. Wrocław 1988, s. 79–92.

Semantyka i metaforyka: I. Bellert, *Interpretacja tekstów metaforycznych metodą Sherlocka Holmesa. Twórcze użycie znaków językowych*. Przełożyła T. Dobrzyńska. „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 2, s. 287–312. — W. Chlebda, *Oksymoron. Z problematyki językowego poznania rzeczywistości*. Opole 1985, ss. 92. — T. Dobrzyńska, *Katachreza „inopiae causa”*. W zbiorze: *Studia o tropach*, t. 1, s. 55–66; *Uwarunkowania kulturowe metafory*. W zbiorze: *Konotacja*. Lublin 1988, s. 155–168. — J. Grzenia, *Funkcje aluzji literackiej (na przykładzie poezji Jarosława Marka Rymkiewicza)*.

W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 7 (1990), s. 79–92. — J. Kordys, *Metafora — neurosemiotyka — antropologia*. W zbiorze: *Studia o tropach*, t. 1, s. 105–150. — Do poz.: G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu* dodać: Rec.: A. Koper. „Etnolingwistyka” t. 3 (1990), s. 214–219. — J. Maćkiewicz, *Literatura a językowy obraz świata (na przykładzie metaforyki morskiej)*. Jw., s. 49–58. — M. R. Mayenowa, *Trochę polemiki: w obronie granic metafory*. W zbiorze: *Studia o tropach*, t. 1, s. 11–22. — N. Nowakowska, *Niewystarczalność teorii semantycznych i pragmatycznych w interpretacji metafory*. W: Jw., s. 24–45. — D. Spychała, *Uwagi o epitetach w powieściach Tadeusza Konwickiego*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie, *Filologia Polska*, z. 20 (1990), s. 111–126. — I. Spychała, *Współczesne teorie metafory*. „Roczniki Humanistyczne” 1988, z. 3, s. 183–189. — M. Szymoniuk, *Synekdocha, metafora, katachreza w utworach A. Platonowa „Dżan”, „Ojczyzna światła”, „Nauczycielka na pustyni”*. W zbiorze: *Studia o tropach*, t. 1, s. 93–102. — R. Tokarski, *Metafora-zagadka: możliwości interpretacji*. W: jw., s. 45–54.

Składnia: I. Nowakowska-Kempna, *Struktury składniowe a rym*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 3 (1985), s. 66–91. — M. Ruszkowski, *Parataksa we współczesnej prozie polskiej*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sect. FF, vol. 6 (1988, wyd.: 1991), s. 179–186. — K. Zabierowska, *Składnia utworów Marka Nowakowskiego*. Katowice 1990, ss. 136. — J. Ziomek, *Solecyzmy w „Ferdydurke”*. W zbiorze: *Studia o tropach*, t. 1, s. 67–78.

Stylizacja: D. Bula, *Odczytywanie stylizacji językowej w potocznym odbiorze literatury*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 5 (1987), s. 44–52.

Dział 9. Wersologia:

M. Jędrych, *Nowe rymy w poezji dwudziestolecia międzywojennego*. W zbiorze: *Studia z literatury polskiej i obcej*, s. 97–112. — I. Nowakowska-Kempna, *Struktury składniowe a rym*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 3 (1985), s. 66–91. — L. Pszczołowska, *Przekład a semantyka form wierszowych. (Na materiale polskich przekładów wierszy trocheicznych Puszkina)*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 435–444.

Dział 10. Zagadnienia przekładu:

L. Pszczołowska, *Przekład a semantyka form wierszowych. (Na materiale polskich przekładów wierszy trocheicznych Puszkina)*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 435–444. — W. Soliński, *Przekład artystyczny a kultura literacka. Komunikacja i metakomunikacja literacka*. Wrocław 1987, ss. 112.

Dział 12. Genologia:

Anegdota: R. Lubas-Bartoszyńska, *Autentyk i anegdota: zmierzch czy przetrwanie? „Poezja” 1988, nr 5, s. 40–51* (artykuł ten autorka bibliografii zarejestrowała jako poz. 1368 pod hasłem *Biografistyka*, winien się on jednak znaleźć także pod hasłem wskazanym powyżej).

Baśń: W. Krajka, *Problematyka gatunku literackiego na przykładzie angielskiej baśni literackiej*. W zbiorze: *Studia z literatury polskiej i obcej*, s. 297–306. — A. Wicher, *Irracjonalizm baśni*. W zbiorze: *Interpretacje i style krytyki*, s. 104–122.

Biografistyka: M. Głowiński, *Między dziełem a biografią. Na marginesie książek Rity Gombrowicz i Rajmunda Kalickiego*. „Pamiętnik Literacki” 1986, z. 2, s. 123–136. — Ph. Lejeune, *On Autobiography*. Minneapolis 1989. Rec.: J. Durczak. „Lubelskie Materiały Neofilologiczne” 1987, nr 15 (wyd.: 1990), s. 221–223. — W. Ostrowski: *Spiritual autobiography*. „Zagadnienia Rodzajów Literackich” 1987, z. 2, s. 112–113. — *Studies in Autobiography*. New York—Oxford 1988. Rec.: J. Durczak. „Kwartalnik Neofilologiczny” 1990, z. 2, s. 224–227.

Cykl literacki: A. Szala, *O poetyce wiktoriańskiego cyklu powieściowego*. W zbiorze: *Z zagadnień poetyki historycznej*. Lublin 1984, s. 135–176.

Dialog: M. Piechota, „Dialog” i „monolog” jako terminy krytyczne na tle rozwoju obu pojęć i gatunków w wieku XIX. *Rekonesans*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 25–40.

Dramat: J. Popiel, *Średniowieczne formy w polskim dramacie międzywojennym*. „Dialog” 1984, nr 9, s. 136–144. — D. Scholze, *Zwischen Vergnügen und Schock. Polnische Dramatik im 20. Jahrhundert*. Berlin 1989. Rec.: R. Taborski. „Przegląd Humanistyczny” 1990, nr 7, s. 159–161; G. Matuszek. „Ruch Literacki” 1991, nr 1/2, s. 116–117. — M. Tutaj, *Dramat popularny?* W zbiorze: *W kręgu literatury popularnej. Slavica*. Katowice 1990, s. 23–29.

Dziennik: K. Adamczyk, *O wiarygodności dziennikowej formy przekazu*. (Lechoń, Gombrowicz, Herling-Grudziński). „Ruch Literacki” 1989, nr 1, s. 35–48. — J. Łukosz, *Autor, podmiot literacki i bohater w dzienniku pisarza*. W zbiorze: *Studien zur Literatur- und Sprachwissenschaft. Perspektiven – Konzepte – Gattungen – Funktionen*. Katowice 1987, s. 38–55.

Esej: A. S. Kowalczyk, *Kryzys świadomości europejskiej w eseistyce polskiej lat 1945–1977* (Vincenz – Stempowski – Miłosz). Warszawa 1990, ss. 208.

Komedia: D. Ratajczak, *Tragedia i komedia w krytyce teatralnej pierwszego dwudziestolecia XIX wieku*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 7–24.

Legenda: T. Linkner, *Legenda*. „Okolice” 1987, nr 5, s. 89–97.

Liryka: M. Fleischer, *Modelowy charakter czasoprzestrzeni w liryce*. „Acta Universitatis Wratislaviensis”. „Prace Literackie” t. 26 (1986), s. 141–161. — M. R. Mayenowa, A. Werpachowska, *O sentencji jako początku utworu lirycznego*. W zbiorze: *Teoria tekstu*, s. 9–16.

Literatura dla dzieci: M. Kątny, *Problematyka obyczajowa w powojennej prozie dla dzieci*. Kielce 1985, ss. 177.

Literatura faktu: Z. Mitosek, *Semantyczne aspekty literatury faktu*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, s. 205–213. — J. Rohoziński, *O współczesnej literaturze faktu*. Jw., s. 291–296.

Literatura popularna: M. Tutaj, *Dramat popularny?* W zbiorze: *W kręgu literatury popularnej*, s. 23–29. — J. Zarek, *Eksperyment a literatura popularna (na przykładzie poezji J. Kolářa)*. Jw., s. 38–44.

Melodramat: T. Pyzik, *Kilka uwag o melodramacie*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 41–64.

Obrazek: G. Jatczak, *Wpływ nauk przyrodniczych na polską i rosyjską literaturę obrazkową. Szkice animalistyczne*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1986, s. 135–145.

Panegiryk: Z. Kupińska, *O panegiryku w inny sposób*. „Roczniki Humanistyczne” 1988, z. 3, s. 183–189. — T. Wilkoń, *Panegiryczna poezja socrealistyczna. W kręgu „Wodza ludzkości”*. „Przegląd Humanistyczny” 1990, nr 4, s. 93–107.

Poezja: B. Boniecka, *Funkcje pytań w poezji*. „Przegląd Humanistyczny” 1988, nr 6, s. 115–150. — J. Poradecki, *Aż tu moje skrzydło sięga. Studia o dziejach motywu lotu poety w poezji polskiej*. Łódź 1988, ss. 272. — M. Szulc Packalen, *Pokolenie '68. Studium o poezji polskiej lat siedemdziesiątych*. Uppsala 1987, ss. 356. — M. Tarnogórska, *Mit nadrealności w polskiej poezji współczesnej*. „Litteraria” t. 19 (1987), s. 103–120. — T. Wójcik, *Regionalizacja i metaforyzacja pejzażu w poezji po roku 1945*. „Przegląd Humanistyczny” 1987, nr 5, s. 67–77.

Poezja lingwistyczna: T. Brzozowski, *Prelingwizm w poezji pokolenia Kolumbów*. W zbiorze: *Poezja pokolenia wojennego. Studia*. Rzeszów 1989, s. 221–236. — A. Świrrek, *W kręgu współczesnej poezji lingwistycznej*. Zielona Góra 1985, ss. 172.

Powieść – opracowania ogólne: A. W. Lipatow, *Etos – powieść – uniwersalność kultury. (Rosyjsko-polskie paralele typologiczne w kontekście europejskim)*. „Przegląd Humanistyczny” 1990, nr 10, s. 37–50.

Powieść gotycka: B. Czwońóg-Jadczak, *Polska powieść gotycka początku XIX wieku*. W zbiorze: *Z problemów poetyki historycznej*, s. 125–142.

Powieść historyczna: M. Jankowiak, *Podstawowe tendencje powieści historycznej czterdziestolecia*. W zbiorze: *Problemy polskiej powieści historycznej po 1939 roku*.

Bydgoszcz 1987, s. 29–53. — J. Tazbir: *Polska powieść historyczna w XIX wieku. W: Od Haura do Isaury. Szkice o literaturze*. Warszawa 1989, s. 141–157; *Powieść historyczna lustrem współczesności*. W: Jw., s. 158–182. — J. Trzynadłowski, *Problemy genologiczne powieści historycznej*. W zbiorze: *Problemy polskiej powieści historycznej po 1939 roku*, s. 29–53.

Powieść polityczna: M. Woźniakiewicz-Dziadosz, *Dziewiętnastowieczna powieść polityczna w poszukiwaniu formy (model dyskursywny)*. W zbiorze: *Dziedzictwo romantyczne w literaturze pozytywizmu i Młodej Polski*, s. 27–36. — S. Wysłouch, *Techniki powieści politycznej*. „Almanach Humanistyczny »...bez zgody i wiedzy...«” 1989, nr 10, s. 35–46.

Powieść produkcyjna: W. Tomasik, *Polska powieść tendencyjna 1949–1955. Problemy perswazji literackiej*. Wrocław 1987, ss. 213 (pracę tę autorka bibliografii odnotowuje jako poz. 2024 pod hasłem *Powieść tendencyjna*; należałoby jednak wskazać ją także pod hasłem *Powieść produkcyjna* lub — bo i tak autorka niekiedy czyni — sporządzić odsyłacz: „patrz też: powieść tendencyjna”). — W. Wielopolski, *Krystalizowanie się nowomowy w polskiej prozie realizmu socjalistycznego*. „Studia Polonistyczne” t. 13 (1985), s. 173–188.

Powieść rozwojowa: B. Kowalowa, *Z problematyki niemieckiej powieści rozwojowej (Entwicklungsroman)*. W zbiorze: *Studia z literatury polskiej i obcej*, s. 335–344.

Powieść tendencyjna: S. R. Suleiman, *Authoritarian Fictions. The Ideological Novel as a Literary Genre*. New York 1983. Rec.: W. Tomasik. „Ruch Literacki” 1987, nr 1, s. 67–71. — Do poz.: W. Tomasik, *Polska powieść tendencyjna [...]* dodać: Rec. B. Bakuła. „Teksty Drugie” 1990, nr 4, s. 114–119.

Przemówienie: W. Wantuch, *Poetyka przemówień noworocznych*. „Almanach Humanistyczny »...bez wiedzy i zgody...«” 1984, nr 1/2, s. 55–81.

Romans: E. Polaszek, *Sztuka postaciowania w romansie greckim*. Kraków 1984, ss. 161.

Science fiction: J. Tambor, *Wyznaczniki czasu przedstawionego we współczesnych polskich opowiadaniach fantastyczno-naukowych*. W zbiorze: *Język artystyczny*, t. 5 (1987), s. 53–62.

Tragedia: D. Ratajczak, *Tragedia i komedia w krytyce teatralnej pierwszego dwudziestolecia XIX wieku*. W zbiorze: *Od tragedii do groteski*, s. 7–24. — K. Wilkowska, *Tragizm i tragedia — reinterpretacje*. W zbiorze: *Reinterpretacje klasyki*, s. 199–214.

Sprawa ostatnia: błędy i pomyłki. W omawianej książce, która — jak większość prac publikowanych obecnie — nie została opatrzona erratą, odnajdujemy ich sporo. Najczęściej są to tzw. literówki, wynikające z niestarannej korekty. Nie będziemy ich tu wyliczać, choć zniekształcenia nazwisk (np. Grzędzielewska zamiast: Grzędzielska, s. 221, Czaplewicz zamiast: Czaplejewicz, s. 214, Świerk zamiast: Świrek, s. 180, 251) wydają się rażące.

Nie ułatwiają korzystania z bibliografii błędy w indeksie, polegające na podawaniu niewłaściwych numerów pozycji przy poszczególnych nazwiskach (np. przy nazwisku Głowiński odnajdujemy liczbę 362, pod którą odnotowany został artykuł... Fleitschera, przy nazwisku Skubalanka — liczbę 299, pod którą autorka zarejestrowała pracę... Schmitza i Schützego).

Za poważniejszy mankament uznać trzeba dość przypadkowe kwalifikowanie niektórych prac, dokonywane przez autorkę — tak jak w części poprzedniej⁷ — na podstawie nie analizy zawartości, lecz terminów znajdujących się w tytule. W dziale *Genologia* pod hasłem *Gawęda* odnajdujemy opis bibliograficzny artykułu Markiewicza *O polskiej literaturze z kluczem*. (*Gawęda historycznoliteracka*) (poz. 1478; s. 147), tymczasem tekst ten nie dotyczy gawędy, a pojawiające się w jego podtytule słowo

⁷ Zob. *ibidem*, s. 258.

„gawęda” wskazuje na formę gatunkową samego artykułu. W tym samym dziale pod hasłem *Opowiadanie* zarejestrowany został artykuł Bartoszyńskiego *Opowiadanie a deixis i presupozycja* (poz. 1757, s. 170), tymczasem studium to nie dotyczy opowiadania jako gatunku, lecz kwestii związanych z problematyką narracji, winno więc zostać odnotowane pod hasłem *Narrator. Narracja* (choć termin „narracja” nie pojawia się w tytule).

Książkę Andrzejewskiej – mimo sformułowanych powyżej zastrzeżeń – uznać trzeba za potrzebną i wartościową; tak jak i część poprzednia – znajdzie się ona w księgozbiornym podręcznym każdego historyka i teoretyka literatury. Lektura recenzowanego kompendium uzmysławia zarazem potrzebę opracowania – według jednolitych zasad, odpowiadających dzisiejszym standardom metodologicznym – nowej, retrospektywnej bibliografii polskich prac teoretycznoliterackich, obejmującej XX wiek. Dla zespołu badawczego (bo winna to być raczej praca zespołowa niż indywidualna), który w najbliższych latach podjąłby się tego zadania, obie książki Andrzejewskiej stanowić będą nieocenioną pomoc.

Jerzy Smulski

Gian Piero Ghini, RITRARRE E SPIEGARE. LA CRITICA FRANCESE NELL'ETÀ DEL POSITIVISMO. Firenze 1989. Alinea Editrice, ss. 246. „Saggi e documenti”. 88. „Materiali per la storia dell'estetica”. Diretta da P. Bagni.

Gian Piero Ghini jest specjalistą w zakresie estetyki i krytyki (jej dziejów i teorii), dlatego też poddając analizie krytykę francuską okresu pozytywizmu chce zarazem przedyskutować tezę o braku swoistej estetyki w tej epoce. Nie zakłada on *a priori* jednoznacznych związków między pozytywizmem jako filozofią i ruchem umysłowym a krytyką, nie godzi się też ze stereotypem zawężającym pozytywizm do myślenia deterministycznego, dogmatycznego, mechanistycznego i do metafizyki nauki: wychodzi z założenia, że właśnie teksty krytyczne mogą świadczyć o różnorodnych koncepcjach estetycznych.

Teksty te ujmowane są jako akty komunikacyjne, dzięki czemu analizy odwołują się do instrumentarium semiotyki. Punktem wyjścia nie może być definicja krytyki, w tekstach znajduje się bowiem wiele definicji: posłużą one do wyznaczenia swoistej „mapy semantycznej”, powiązanej z działaniem poszczególnych krytyków, i do wskazania głównych założeń krytyki, która w epoce pozytywizmu zyskuje wymiar instytucjonalny.

Takie ukierunkowanie analizy, od tekstów do uwarunkowań filozoficzno-społecznych, może zainteresować zarówno polskiego historyka krytyki, jak i badacza tekstów, a także w nowym świetle ukazać pozytywizm w Polsce. Dlatego warto zasygnalizować publikację Ghiniego *Ritrarre e spiegare. La critica francese nell'età del positivismo* (Portretować i wyjaśniać. Krytyka francuska w epoce pozytywizmu), choć nie jest nowością wydawniczą.

Teksty zbadane zostały z trzech punktów widzenia, które zadecydowały o trójdzielnym układzie książki.

Pierwszy rozdział, *L'avventura* (Przygoda), omawia metody krytyczne, tak jak je przedstawiają sami autorzy (tu ujawnia się powiązanie między krytyką, estetyką i filozofią, a w szczególności stosunek krytyki do nauki).

Drugi rozdział, *Metafore, immagini, istituzioni* (Metafory, obrazy, instytucje), zajmuje się płaszczyzną ekspresji, w której przenikają się obrazy zaczerpnięte przez krytyków z dwóch dziedzin: z nauk eksperymentalnych i ścisłych oraz z literatury.

Trzeci rozdział, *Il prisma Flaubert* (Flaubert jako pryzmat), ukazuje zastosowanie metod krytycznych w praktyce na przykładzie dzieła Flauberta.